

60 Χρόνια μετά τις Συνθήκες της Ρώμης: Οι νέες προκλήσεις

Στις 23 Ιουνίου 2016, για πρώτη φορά, ένα κράτος μέλος αποφάσισε να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ημερομηνία αυτή είναι ιδιαιτέρως συμβολική, όχι μόνο επειδή σηματοδοτεί την αποχώρηση ενός κράτους μέλους που ασκεί πολύ μεγάλη επιρροή στα διεθνή δρώμενα, αλλά επειδή αντιπροσωπεύει επίσης την αιφνίδια διακοπή μιας πορείας που είχε πρωτοξεκινήσει 60 χρόνια πριν από τον Jean Monnet και τον Maurice Schumann: την ιδέα της σταδιακής υλοποίησης ενός ευρωπαϊκού σχεδίου βασισμένου σ' έναν μηχανισμό τομεακής αλληλεγγύης. Αυτή η μέθοδος, η οποία στηρίχθηκε το 1952 στην ιδέα της από κοινού διαχείρισης του άνθρακα και του χάλυβα από τις έξι ιδρυτικές χώρες, είχε αντλήσει διδάγματα από την αποτυχία, το 1954, των προωθημένων και φιλόδοξων σχεδίων για την εποχή της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας.

Με το Brexit, αυτή ακριβώς η μέθοδος - αυτή των θεμελιωτών του ευρωπαϊκού σχεδίου - που κράτησε, παρά τις εντάσεις και τις πολλαπλές κρίσεις, για 60 χρόνια, βρέθηκε και πάλι υπό σοβαρή αμφισβήτηση. Αλλά, ακόμα χειρότερα: Η βρετανική απόφαση συνέπεσε με - και επανέφερε κατά μεγάλο μέρος - δύο σχετιζόμενα φαινόμενα, συγκεκριμένα την αύξηση του λαϊκισμού και τη δυναμική επιστροφή στη διεθνή πολιτική σκηνή της γεωπολιτικής. Σε σημείο που αρκετοί πολιτικοί ηγέτες, και όχι από τους λιγότερο σημαντικούς, δεν δίστασαν να προβλέψουν, στα τέλη του 2016, το ουσιαστικό τέλος του ευρωπαϊκού σχεδίου.

Μια από τις βασικές στιγμές των «ελπίδων» που ακολούθησαν τη βρετανική απόφαση ήταν η συνάντηση που διοργανώθηκε στο Coblenz της Γερμανίας, στις 21 Ιανουαρίου 2017, από την ομάδα λαϊκιστικών κομμάτων, τα περισσότερα των οποίων συνδέονται με την άκρα δεξιά. Τα κόμματα αυτά προσέβλεπαν με ελπίδα στην ακολουθία των εκλογικών αναμετρήσεων που προβλέπονταν για το 2017: τις προεδρικές εκλογές στην Αυστρία, τις γενικές εκλογές στις Κάτω Χώρες, τις δημοτικές εκλογές στην Ιταλία, τις προεδρικές ακολουθούμενες από τις βουλευτικές εκλογές στη Γαλλία, και τέλος, τις βουλευτικές εκλογές στη Γερμανία. Κατά την άποψή τους, κάθε αναμενόμενη ήττα των παραδοσιακών φιλοευρωπαϊκών κομμάτων θα αποδομούσε σιγά-σιγά, σαν μια παρτίδα ντόμινο, το κοινό σχέδιο και θα οδηγούσε με τη σειρά της στην πλήρη αποσυναρμολόγηση του σχεδίου, ξεκινώντας από τη ζώνη του ευρώ. Τον χειμώνα του 2016 η διάθεση μεταξύ των υπερασπιστών της Ευρώπης ήταν αναμφισβήτητα ζοφερή και απαισιόδοξη, τη στιγμή που οι πρωτεύουσες άρχισαν να προετοιμάζονται για τους "εορτασμούς" των 60 χρόνων των Συνθηκών της Ρώμης, στις 25 Μαρτίου 2017.

Και τότε... τίποτα δεν συνέβη όπως αναμενόταν! Τα ακραία κόμματα δεν έλαβαν πουθενά τα αναμενόμενα αποτελέσματά τους. Το Brexit δεν έπαιξε το ρόλο του υποκινητή στον οποίο ήλπιζαν. Τα κινήματα των πολιτών, όπως το Pulse of Europe, άρχισαν να αναπτύσσονται σε ολόκληρη την Ένωση, συχνά οδηγούμενα από νέους ανθρώπους· και οι μεγαλόστομες δηλώσεις του νέου Αμερικανού προέδρου, δηλωμένου οπαδού της αποδυνάμωσης της Ευρώπης, έκαναν τα υπόλοιπα, συσπειρώνοντας τα κράτη μέλη γύρω από τις ιδρυτικές αξίες της Ένωσης. Μια ευρεία πολιτική και καθημερινή συζήτηση ξεκίνησε τον Μάρτιο με τη Λευκή Βίβλο του Jean-Claude Juncker για το μέλλον της Ευρώπης, ενώ αρκετοί Ευρωπαίοι ηγέτες υποστήριξαν με τη σειρά τους ένα νέο πολιτικό σχέδιο που ξεκίνησε από τη Γαλλία και τη Γερμανία με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Σε μία προσπάθεια να εντοπιστεί τι προκάλεσε το «θαύμα» του 2017, αυτό της «δεύτερης ευκαιρίας» που προσφέρθηκε στο ευρωπαϊκό σχέδιο την ίδια χρονιά της 60ής επετείου του, θα μπορούσε κανείς να απαντήσει ότι, τελικά, αυτό το σχέδιο είναι στην πράξη πολύ πιο σταθερό από ότι πιστεύεται γενικότερα. Καθορίζει περισσότερο από ποτέ την πορεία των οικονομικών και πολιτικών μας διακυβευμάτων, και ότι αυτή η διαπίστωση δεν ισχύει μόνο για τους τραπεζίτες και τις βιομηχανικές και εμπορικές δυνάμεις αλλά ότι είναι επίσης ενσωματωμένη στο μυαλό των 500 εκατομμυρίων πολιτών της ηπείρου. Σε μια στιγμή που η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη στα σύνορά της με γεωπολιτικές προκλήσεις, οι οποίες συχνά προωθούνται από λαϊκίστικους ή ιδεοληπτικούς προβληματισμούς, οι Ευρωπαίοι αντιλαμβάνονται ξανά την πρωτοτυπία, τη βιωσιμότητα και την καινοτομία αυτής της κοινής προσπάθειας, καθώς και την απουσία αξιόπιστων εναλλακτικών λύσεων.

Ωστόσο, για να ισχύσει διαχρονικά αυτή η βούληση και να επανευρεθεί ο δυναμισμός των Πατέρων της Ευρώπης, πρέπει να ικανοποιούνται δύο προϋποθέσεις: η αναθέρμανση του πολιτικού σχεδίου και η καλύτερη συνεκτίμηση της γνώμης των ευρωπαϊών πολιτών.

Όσον αφορά το πολιτικό σχέδιο, το οποίο αντανακλάται σε μεγάλο βαθμό στην τελευταία ομιλία σχετικά με την Κατάσταση της Ένωσης, η οποία εκφωνήθηκε την περασμένη εβδομάδα από τον Πρόεδρο της Επιτροπής, αυτό δεν νοείται παρά σε σχέση με περισσότερη ενότητα στη διαχείριση μιας σειράς πολιτικών – την οικονομική και νομισματική ένωση, τη φορολογία, αλλά και την άμυνα και τις εξωτερικές υποθέσεις - χρησιμοποιώντας ως αρχές τις βασικές αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από αυτή την άποψη, η Ευρώπη των δύο ταχυτήτων δεν αποτελεί πλέον ταμπού. Το νέο πολιτικό σχέδιο θα εγείρει συνεπώς το ζήτημα της επιλογής και θα επικαλεσθεί την ευθύνη όλων των εταίρων, των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, αλλά και της γνώμης του κοινού σε όλα τα κράτη μέλη. Αυτή η αναγκαιότητα επιλογής είναι αναμφισβήτητα ένα νέο στοιχείο, το οποίο μας φέρνει πίσω στη γραμμή που προωθούσαν οι Ιδρυτικοί Πατέρες.

Ταυτόχρονα, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η μοναδικότητα του ευρωπαϊκού σχεδίου έγκειται στο γεγονός ότι είναι το μοναδικό στο είδος του, στην ιστορία της ανθρωπότητας, που επηρεάζει καθημερινά τη ζωή 500 εκατομμυρίων ανθρώπων. Πρέπει επομένως, περισσότερο από ό,τι κάναμε πριν, να ενσωματώσουμε πλήρως τους πολίτες στις μελλοντικές προκλήσεις της Ένωσης. Αυτό πρέπει να γίνει, μεταξύ άλλων, με την πλήρη επανεξέταση των επικοινωνιακών μας στρατηγικών. Η οικονομική κρίση της δεκαετίας, μαζί με το Brexit και την άνοδο του λαϊκισμού, δημιούργησαν σταδιακά την επίγνωση ότι οι πολίτες μέσω της ψήφου τους, θα καθορίσουν τη βιωσιμότητα, τον ρυθμό και, τέλος, το μέλλον του ευρωπαϊκού σχεδίου.

Εν κατακλείδι, μπορούμε να πούμε ότι το Brexit, το οποίο θα μπορούσε να σημάνει την πράξη θανάτου του ευρωπαϊκού σχεδίου, προκάλεσε, αντίθετα, μια ευεργετική αντίδραση από πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών. Αυτό αποδεικνύει τη δύναμη και τη μοναδικότητα του σχεδίου που ξεκίνησε εξήντα χρόνια πριν από τους θεμελιωτές του ευρωπαϊκού σχεδίου. Οφείλουμε - και μπορούμε - να ανακτήσουμε αυτό το πνεύμα και να εμφυσήσουμε εκ νέου στις απογοητευμένες κοινωνίες μας την ιδέα του ευρωπαϊκού ονείρου. Αλλά δεν θα αρκέσει να επεξεργαστούμε απλώς νέα διακυβεύματα και νέες αρχές. Θα χρειαστεί επίσης να πείσουμε τους ανθρώπους ότι το έργο αυτό τους αφορά άμεσα. Αυτή θα είναι η φιλοδοξία και η πρωτοτυπία του νέου κεφαλαίου της κοινής μας ιστορίας, του στόχου μας και του χάρτη πορείας μας για τα εξήντα επόμενα χρόνια.